

การแก้ปัญหาสังคมแบบบูรณาการโดยใช้หลักอภิปรัชญา

Solving Integrated Social Problems using the Layperson Principle

พระระพีพงษ์ นิพโย* และ จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

Phra Rapeepong Nipphayo and Chakkree Sricharumedhiyan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus

*Corresponding author e-mail: Rapeepong13344@gmail.com

Received 20/09/2021

Revise 18/10/2021

Accepted 20/10/2021

บทคัดย่อ

ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ความเสื่อมเสียทางศีลธรรมขาดคุณธรรมจริยธรรมส่งผลต่อการพัฒนาความเจริญงอกงามทางจิตใจและสติปัญญาของคนในสังคม การพัฒนาของคนในสังคมชุมชนนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ปัจจุบันการปกครองบ้านเมืองพยายามที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมทันสมัย มีเครื่องมือสื่อสารทันสมัย อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์มือถือ ที่ทำให้คนในสังคมไทยปัจจุบันมีปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบ “สังคมคนก้มหน้า” สนทนากันได้ตลอดเวลา เราเข้าใจกันดีว่าโลกหมุนเร็วมาก จำเป็นต้องพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก วิธีการแก้ปัญหาคือความขัดแย้งในสังคมปัจจุบันจะเห็นความเหมือนและความต่างที่ชัดเจน ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา แนวคิดทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งวิถีคิดของคนในองค์กร ในสังคมประเทศชาติ ดังที่กล่าวมาแล้วที่เรียกว่า วิวัฒนาการ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ตามหลักการและวิธีการที่นักคิดแนวสันติวิธีวางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักรัฐศาสตร์วางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักการศาสนาวางกรอบเอาไว้บ้าง การพัฒนาสังคมไทยที่ล้วนแต่เป็นพุทธศาสนิกชนควรนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ให้เกิดการพัฒนาในสังคมไทย การเจริญเติบโตไปพร้อมกันทั้งทางวัตถุและทางด้านจิตใจ พุทธบูรณานั่น คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ ในที่นี้จะเสนอธรรมพื้นฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี พร้อมกับหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้และถือปฏิบัติในสมัยพุทธกาล พุทธวิธีแก้ปัญหาคือความขัดแย้งโดยกรอบแห่งอภิปรัชญา 7 ศึกษาแนวการประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิ 7 ประการเป็นวิธีแก้ปัญหาคือความขัดแย้งพระพุทธเจ้าใช้ในการแก้ปัญหาในสมัยพุทธกาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้นำมาบูรณาการเป็นกรณีศึกษาในการประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยปัจจุบันนี้

คำสำคัญ : การแก้ปัญหา, สังคม, การบูรณาการ, หลักอภิปรัชญา

Abstract

In this modern era, moral disgrace lacks moral virtue. Affects the development of mental and intellectual prosperity of people in society. The development of people in community society is a delicate matter. At present, the governance of the country is trying to make Thai society a modern society. have modern communication tools Electronic devices such as mobile phones that makes people in Thai society today interact in the family and social interaction “Society of people bowing their heads” can talk to each other all the time. We all understand that the world is spinning very fast. need to develop to keep up with the changing world Methods for solving conflicts in today's society will see clear similarities and differences. Conflict about religious principles Political, governance, economic and social concepts, including the way of thinking of people in the organization in the nation's society The so-called controversy needs to be resolved in a systematic way. according to the principles and methods that some peaceful thinkers have framed that some political scientists have framed that the clergy have framed The development of Thai society that is all Buddhists should integrate Buddhist principles and apply them to benefit. to develop in Thai society Growing at the same time both materially and spiritually Buddhism integration is the application of the Buddha's dharma principles to suit the situation. Along with the principles and methods that the Buddha had put and practiced during the Buddha's time. Buddhist Methods for Solving Conflict Problems Using the Framework of the Supreme Patriarch 7 A Study of Applied Disciplines Yepuisika Discipline It is a solution to conflicts, the Buddha used to solve problems in the Buddha's time effectively. Therefore, it has been integrated into a case study in the application of conflict resolution that occurs in today's society.

Keywords : Problem Solving, Society, Integration, Higher Samatha Principle

บทนำ

แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย วิธีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้ เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติปฏิบัติการศึกษาอบรมและการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันในปัจจุบัน สังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมายหลายประการ เช่น อาชญากรรม โสเภณี ความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม เรียกว่าเป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม (Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีดังกล่าว จึงเป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การศึกษาพระพุทธศาสนามีความสำคัญ

เป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน และสถานการณ์ประเทศไทยในปัจจุบันนี้ การศึกษาแสวงหาความรู้พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมาเป็นแนวทางประยุกต์ใช้แบบบูรณาการในยุคสมัยปัจจุบัน ในที่นี้ได้กล่าวถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการกับสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกันอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ คือ พุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยรอบแห่งอิทธิธรรม 7 ศึกษาแนวการประยุกต์ใช้ เพื่อพัฒนากระบวนการทัศนคติ ความเข้าใจในชีวิตทัศน์ และโลกทัศน์ ทั้งในเรื่องร่างกาย จิตใจ ข้อประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรม คำสอน ของพระพุทธศาสนาจะทำให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมเกิดขึ้น สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตและในการอยู่ร่วมกันในสังคมและในโลก (พระศรีคัมภีร์ญาณ. 2558)

คำว่า “การแก้ปัญหา” มีนักวิชาการได้ให้ความหมายการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

การแก้ปัญหามีความหมายถึงความสามารถในการคิดรวบรวม หรือเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเข้าด้วยกัน เพื่อหาทางแก้ไขอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้บรรลุจุดหมายในการขจัดปัญหาให้หมดไป (กัลยา ตากุล. 2550) การแก้ปัญหาเป็นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามจุดหมายที่ต้องการโดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ และความคิด มาใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ โดยในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนอย่างมีคุณภาพและประสพผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการเลือกใช้วิธีการหรือกระบวนการในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด (สุกัญญา ศรีสาคร. 2547) การแก้ปัญหาเป็นเกมส์ทางสติปัญญา และกิจกรรมเพื่อการสื่อสาร ซึ่งผู้เรียนต้องมีความรู้ทางวิชาการ และมีความคิดสร้างสรรค์เป็นของตนเอง เพื่อนำมาใช้ในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่น สนทนาและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประเมินผลปัญหาต่างๆ เพื่อเสนอข้อสรุปของปัญหาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ (Souillard, Alain; & Kerr, Anthony. 1990) การแก้ปัญหาจึงเป็นการติดตามผลตอบรับและผลลัพธ์ที่ได้จากการแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องสำคัญ บางปัญหามีผลกระทบจากวิธีการแก้ มีปัญหาบานปลาย มีปัญหาข้างเคียง เพื่อหาทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาได้ตรงจุด การแก้ปัญหายังเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ เพื่อให้ศึกษาระบบการในการแก้ปัญหา ขั้นตอนการแก้ปัญหาซึ่งแต่ละปัญหามีขั้นตอนการแก้ไขที่แตกต่างกัน เช่น การลองผิดลองถูก การเปรียบเทียบซึ่งช่วยให้สามารถรับรู้ถึงปัญหาแต่ละขั้นตอนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยฝึกทักษะการคิดเชิงคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (จรัลวิทย์ ภักดีวุฒิ. 2556)

ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงเป็นความสามารถในการนำความรู้ทักษะ ประสบการณ์ และจากสถานการณ์นั้นๆ สิ่งสำคัญอันดับแรกในการจะแก้ปัญหาให้ได้ผลนั้น คือ การยอมรับว่าปัญหานั้นเป็นปัญหา กำหนดขอบเขตของปัญหา คือ การทำให้เจอบัญชีปัญหานั้นคืออะไร มีมากน้อยขนาดไหน เป็นปัญหาเล็ก ปัญหาใหญ่ เกิดบ่อยหรือนานๆ เกิดที่ ปัญหาเล็กปัญหาใหญ่มีวิธีการแก้ไขไม่เหมือนกัน กำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหามองหาทางออก วิธีที่จะใช้ในการแก้ปัญหา มีหลากหลาย บางวิธีแก้ระยะสั้น บางวิธีเป็นการแก้ระยะยาว การวางแผน การลงมือทำตามแผนที่วางไว้จริง เปรียบเหมือนการที่หม้อจ๋ายยาแล้วไม่กินยาตามสั่ง ประเด็นคือเราจะไม่รู้ว่าจะอะไรคือปัญหา ไม่เกิดปัญญาในการเรียนรู้ว่าแนวทางในการแก้ปัญหา คือ การติดตามผลตอบรับและผลลัพธ์ที่ได้จากการแก้ไขปัญหาเป็นเรื่องสำคัญ บางปัญหามีผลกระทบจากวิธีการแก้ มีปัญหาบานปลาย มีปัญหาข้างเคียง เพื่อหาทางเลือกอื่น ๆ ในการแก้ปัญหาได้ตรงจุด การแก้ปัญหายังเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ เพื่อให้ศึกษาระบบการในการแก้ปัญหา ขั้นตอนการแก้ปัญหาซึ่งแต่ละปัญหามีขั้นตอนการแก้ไขที่แตกต่างกัน

กัน เช่น การลองผิดลองถูก การเปรียบเทียบ ซึ่งช่วยให้สามารถรับรู้ถึงปัญหาแต่ละขั้นตอนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยฝึกทักษะการคิดเชิงคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ส่วนคำว่า “สังคม” มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สังคม (society) หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน. 2524) “สังคม” (Society) ในภาษาบาลี แยกออกเป็น 2 คำ คือ สัง กับ คม สัง แปลว่า ด้วยกัน พร้อมกัน ส่วนคำว่า คม แปลว่า ไป ดำเนินไป เมื่อนำคำสองคำมารวมกัน จึงมีรูปเป็น สังคม แปลว่า ไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน (จางงศ์ อภิวัดนสิทธิ. 2548) สังคมหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ยอมรับแบบแผน กฎเกณฑ์ของกลุ่ม ร่วมกันในการดำเนินชีวิต (ปราณี เกษมสันต์. 2550) สังคมหลังยุคอุตสาหกรรม (Postindustrial society) เป็นสังคมที่ใช้สำนักงานแทนโรงงาน อุตสาหกรรม ใช้คอมพิวเตอร์ทำงานแทนเครื่องจักร ชุมชนเมืองเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่เรียกว่ามหานคร (Metropolitan) สังคมแบบนี้จะมุ่งไปยังระบบเศรษฐกิจที่เน้นการบริการด้านต่างๆ เช่น สุขภาพ การศึกษา การขนส่ง และการสื่อสาร เป็นต้นเพื่อสนับสนุนการดำรงชีพของมนุษย์ (Popenoe 1993: 94) สังคมหมายถึงการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างถาวรของมนุษย์ ในสังคมนั้นมีบุคคลแต่ละคนเป็นส่วนประกอบรวมตัวกันขึ้น บุคคลแต่ละคนนั้นนับว่าเป็นหน่วยเล็กที่สุดที่ประกอบขึ้นเป็นสังคม เป็นหน่วยสุดท้ายที่แยกให้เล็กลงไปอีกไม่ได้แล้ว การมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะกลุ่มก้อนและการอยู่ร่วมกันอย่างถาวรได้ก็จะต้องมีสิ่งที่เป็นตัวเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนแน่นอน ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีระเบียบเรียบร้อย กลายเป็นสังคม (society) (Spencer, Herbert. 1903 ; ปราณี เกษมสันต์. 2550)

ดังนั้นสรุปได้ว่าสังคมหมายถึง การที่มนุษย์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นพวก มีอาณาเขต หรือบริเวณที่อยู่อันแน่นอน และนานพอสมควร มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในแบบแผน หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตและกฎเกณฑ์ของกลุ่มรวมกัน และสมาชิกจะกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อได้มาซึ่งสิ่งที่สิ่งจะนำมาใช้ในการบำบัดความต้องการขั้นมูลฐานของสมาชิกร่วมกัน ธรรมชาติที่สำคัญของมนุษย์ก็คือ การที่จะต้องอยู่ร่วมกันมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อการมีชีวิตรอด และการมีสภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

นอกจากนั้นคำว่า “การบูรณาการ” มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

การบูรณาการเป็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่างๆ ไปด้วยกัน อย่างลงตัวและอย่างสมดุล (ประเวศ วัชรี. 2554). การบูรณาการเป็นการทำให้สมบูรณ์โดยการนำหน่วยย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์มาทำหน้าที่อย่างผสมผสานกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเองไม่ได้แยกเป็นส่วนๆ (ทิตินา แคมณี. 2548) การบูรณาการตรงกับคำภาษาอังกฤษ ว่า Integration มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน ว่า Integrate คำว่า บูรณาการในความหมายทั่วไป หมายถึง การทำสิ่งที่บกพร่องให้สมบูรณ์แบบ โดยการเพิ่มเติมบางส่วนที่ขาดอยู่ให้สมบูรณ์ หรือการนำส่วนประกอบย่อยมารวมกันตั้งแต่สองส่วน เพื่อทำให้เป็นส่วนประกอบใหญ่ของทั้งหมด ดังนั้นการบูรณาการเป็นการเชื่อมสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้ามาเป็นส่วนประกอบกับอีกสิ่งหนึ่งให้มีความสมบูรณ์กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลักหรือส่วนประกอบที่ใหญ่กว่า (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2546) การบูรณาการเป็นการเชื่อมโยง

ความรู้ประสบการณ์ในลักษณะผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องสมบูรณ์โดยรวมกันมากกว่าการแยกส่วน (Beane. 1991; มานิต ไชยกิจ. 2557) การบูรณาการเป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือทำให้ดีขึ้น โดยคุณลักษณะของผู้บริหารแบบบูรณาการจึงต้องมีทั้งศาสตร์ คือ ความรู้ ภูมิปัญญา ความชำนาญ และมีศิลป์คือ ความสามารถในการประสานความสัมพันธ์ของคน และทรัพยากรในหน่วยงานอย่างเหมาะสม ให้สามารถปฏิบัติงานไปได้ด้วยความราบรื่นมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และเกิดประสิทธิผล (Effective) (จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ. 2556)

ดังนั้นสรุปได้ว่าการบูรณาการ ความหมายการบูรณาการตรงกับคำภาษาอังกฤษ ว่า Integration มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน ว่า Integrate คำว่า บูรณาการในความหมายทั่วไป หมายถึง การทำสิ่งที่บกพร่องให้สมบูรณ์แบบ โดยการเพิ่มเติมบางส่วนที่ขาดอยู่ให้สมบูรณ์ หรือการนำส่วนประกอบย่อยมารวมกันตั้งแต่สองส่วน เพื่อทำให้เป็นส่วนประกอบใหญ่ของทั้งหมด ดังนั้นการบูรณาการเป็นการเชื่อมสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้ามาเป็นส่วนประกอบกับอีกสิ่งหนึ่งให้มีความสมบูรณ์กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลักหรือส่วนประกอบที่ใหญ่กว่า การบูรณาการที่มีประสิทธิผล เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือทำให้ดีขึ้น และจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อการดำเนินการของแต่ละองค์ประกอบภายในระบบการจัดการผลการดำเนินการมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์

คำว่า “สังคมแบบการบูรณาการ” มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สังคมแบบบูรณาการ หมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เพราะเรียนรู้ในการปฏิบัติจริงของชีวิตเพื่อการพัฒนาทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ ชุมชน สังคมสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปอย่างบูรณาการ (ประเวศ วะสี. 2556) สังคมแบบบูรณาการ ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นคุณค่าของภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น และหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้แบบบูรณาการ เพื่อตอบสนองความท้าทายในการพัฒนาท้องถิ่นและปลูกฝังแนวความคิดที่ดีที่ยั่งยืนให้กับคนในท้องถิ่น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในหลายๆ ด้านของชีวิตอย่างมีนัยสำคัญก่อนที่จะนำมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้มีการบูรณาการไว้ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) รวมทั้งนโยบายประเทศไทย 4.0 นั้นแผนงานและแผนงบประมาณของหน่วยงานรัฐบาลทั้งหมดจึงถูกกำหนดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน สังคมแบบบูรณาการเพื่อความยั่งยืน คือ การพัฒนาไม่ควรจะมุ่งเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดดๆ หรือแยกส่วน เพราะจะทำให้เกิดการเสียความสมดุลและความวิกฤต แต่ควรพัฒนาทุกด้านอย่างเชื่อมโยงเป็นบูรณาการโดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อความสมดุลและความยั่งยืน องค์ประกอบของมรรคผล 8 ประการ ที่ควรพัฒนาอย่างบูรณาการ มีดังนี้ (1) การมีสัมมาอาชีวะเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงเต็มพื้นที่ (2) การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการใช้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน (3) มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (4) มีสังคมเข้มแข็ง (5) มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม (6) มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณหรือศาสนาธรรม (7) มีสุขภาพดี และ (8) มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ที่จะรักษาคุณภาพท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560) สังคมแบบบูรณาการที่ได้นำเอาปัจจัยต่างๆ ในสังคม นำมาบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเป้าหมายการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ต่อระบบทางธรรมชาติที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในรุ่นนี้และรุ่นต่อไป ซึ่งศาสตร์ของพระราชานำในเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวคิดที่ตอบสนองกับเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้เป็นอย่างดี หากบุคคลและองค์กรนำเอาหลักความพอดีมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างมีเหตุผล มีความพอประมาณในการบริโภค และคำนึงถึงผลที่จะเกิดจากการกระทำอย่างรอบคอบแล้ว ก็จะเป็นการสร้างความยั่งยืนให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และประชาคมโลกได้ (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2561)

สรุปได้ว่า สังคมแบบการบูรณาการ หมายถึง การส่งเสริมความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาแบบบูรณาการและยั่งยืนของท้องถิ่น การกระจายอำนาจและกระจายงบประมาณไปสู่ท้องถิ่นนั้นยังไม่เพียงพอ ก่อให้เกิดความไม่สมดุลขัดข้องกันอยู่ในสังคมปัจจุบัน ต้องมีการส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างบูรณาการและยั่งยืน เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นคงและดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขในสังคมต่อไป

หลักอภิศมณะ

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ตามหลักพระวินัย การขจัดความขัดแย้งสามารถทำได้โดยกรอบอภิศมณะหรือวิธีการระงับอภิศมณะ ซึ่งกระทำได้โดย 1) สัมมุขาวินัย คือ ระงับปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้าหมายถึงการที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาประชุมพร้อมหน้ากันนำ ประเด็นปัญหามาพูดคุยกันแล้วหาข้อยุติ 2) เภยยสีกาวินัย ระงับปัญหาความขัดแย้งตามเสียงข้างมาก เหมือนกระบวนการประชาธิปไตยและ 3) ตินวัตถการกะบางกรณีที่ไม่สามารถแก้ปัญหาจนทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและจะลุกลามไปสู่ความรุนแรงทำให้เกิดความแตกแยก และคู่กรณีก็ตระหนักรู้ข้อเท็จจริงกรณีอย่างนี้อาจนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ 3 ก็ได้ นั่นคือการประนีประนอม ที่เรียกว่า ตินวัตถการกะ วิธีระงับอภิศมณะดังกล่าวเห็นว่าสามารถนำไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งอื่นๆ ได้เช่น ความขัดแย้งทางการเมืองความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ หรืออื่นๆ ก็จักสามารถนำไปสู่ความปรองดองได้ (พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี. 2554; ประสิทธิ์ กุลบุญญา. 2557) ความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้ามหรือไม่ลงรอยกัน หรือความไม่สอดคล้องกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. 2551)

หลักอภิศมณะที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคมสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ในยุคปัจจุบันยังสามารถนำมาบูรณาการเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมปัจจุบันนี้ได้อย่างประสานกลมกลืนสอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของการปกครองสงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุไม่ดีหรือมีอสังฆิยะปณพชามากก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อรักษาคนดีให้คงไว้ และมีวิธีการที่จะปรับปรุงคนไม่ดี แต่ยังคงพอให้ออกมาได้อยู่ร่วมในสังคมได้อีก ให้โอกาสได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อเข้าร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้ง พระพุทธเจ้าจึงแยกปัญหา แยกเครื่องมือ แยกประเภทบุคคล แต่ละเครื่องมือมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งในแนวทางการป้องกัน (Prevention) การเปลี่ยนผ่าน (Transformation) การแก้ไข (Resolution) การฟื้นฟู (Restoration) เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ราบรื่น และยุติได้อย่างลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการระงับพร้อมหน้า ทั้งนี้โดยจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดี กำจัดผู้ละเมิดและสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก อภิศมณะจึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติ (พระมหาประภาสิต อาจารย์ปาลี. 2554; ประสิทธิ์ กุลบุญญา. 2557) **ดังนั้นการทำอภิศมณะให้สงบระงับ** หมายถึง วิธีระงับอภิศมณะตามพระธรรมวินัย 7 อย่าง คือ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2559)

1. สัมมุขาวินัย ตัดสินในที่พร้อมหน้าทั้งโจทก์และจำเลยพร้อมพยาน ตามพยานหลักฐาน
2. สติวินัย ถือสติเป็นหลัก การยกเลิกความผิดเพราะเป็นพระอรหันต์หรืออริยบุคคลที่จะไม่ทำผิดวินัยในข้อนั้นได้
3. อมูพหวินัย ผู้หายจากเป็นบ้า การเลิกความผิดเพราะผู้กระทำผิดนั้นวิกลจริตหรือเป็นบ้า
4. ปฏิญญาตกรณะ ทำตามที่รับ การตัดสินตามการยอมรับผิด คำสารภาพของผู้กระทำผิด
5. ตัสสปापियสิกา ลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพุดในการสอบสวนของคณะสงฆ์
6. เภกฺขยสิกา การตัดสินตามมติเสียงข้างมาก
7. ตินวัตถการกะ ดุจกลบไว้ด้วยหญ้า วิธีประณีประนอม การตัดสินยกฟ้อง เลิกแล้วต่อกัน (ในกรณีทะเลาะกัน)

ลักษณะและสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งตามกรอบธรรมเนียมขององค์กรสงฆ์

สิ่งที่เป็นปัญหาหรือบางที่ไม่ใช่ปัญหาแต่เป็นกิจที่จะต้องได้รับการบริหารจัดการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบาย เรียกว่าภาษาพระพุทธศาสนาว่าอภิกรรม พระพุทธศาสนาพูดถึงอภิกรรม 4 อย่าง 2 ในที่นี้จะอภิปรายเฉพาะวิวาหาธิกรรมว่าด้วยปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการในองค์กรสงฆ์

วิวาหาธิกรรม คือ กรณีที่แสดงออกทางกาย และวาจา แสดงถึง ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความกล่าวต่างกัน ความกล่าวโดยประการอื่น การพูดเพื่อความกลัดกลุ้มใจ การด่าทอในเรื่องนั้นๆ เรียกรวมนๆ ว่า ความคิดเห็นขัดแย้งกันในเรื่องที่ว่า (1) นี้ธรรม (2) นี้อธรรม (3) นี้วินัย (4) นี้ไม่ใช่วินัย (5) นี้ตถาคตภาสิตไว้ตรัสไว้ (6) นี้ตถาคตไม่ได้ภาสิตไว้ ไม่ได้ตรัสไว้ (7) นี้จริยาวัตรที่ตถาคตได้ประพฤติมา (8) นี้จริยาวัตรที่ตถาคตไม่ได้ประพฤติมา (9) นี้ตถาคตบัญญัติไว้ (10) นี้ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ (11) นี้อาบัติ (12) นี้อาบัติ (13) นี้อาบัติเบา (14) นี้อาบัติหนัก (15) นี้อาบัติมีส่วนเหลือ (16) นี้อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (17) นี้อาบัติชั่วหยาบ (18) นี้อาบัติไม่ชั่วหยาบ (คชาภรณ์ คำสอนทา. 2557)

ความขัดแย้งในประเด็นดังกล่าวอาจเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เกิดจากคน 2 คนหรือฝ่าย มีความคิดเห็นแตกต่างตรงกันข้ามกัน โดยหาข้อยุติไม่ได้ เช่น ฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่ธรรม อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่อธรรม ฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่วินัย อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่ไม่ใช่วินัย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่เป็นอาบัติ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่านี่ไม่เป็นอาบัติ

ลักษณะที่ 2 เกิดจากคน 2 คนหรือฝ่าย คือ ฝ่ายที่แสดงความเห็นบิดเบือน เช่น แสดงอธรรมว่าเป็นธรรม แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม แสดงสิ่งที่มีใช้วินัยว่าเป็นวินัย แสดงวินัยว่ามีใช้วินัย แสดงกรณีที่เป็นอาบัติว่าไม่เป็นอาบัติ แสดงกรณีที่ไม่เป็นอาบัติว่าเป็นอาบัติ กับฝ่ายที่แสดงความเห็นตามความเป็นจริง เช่น แสดงอธรรมว่าเป็นอธรรม แสดงธรรมว่าเป็นธรรม รวมเป็น 9 คู่กรณี 18 ประเด็น

ปัญหาความขัดแย้งอย่างนี้ในองค์กรสงฆ์ถือเป็นเรื่องใหญ่ เพราะเกี่ยวกับหลักการเป็นทิว ในกระบวนการกลุ่มเป็นกระแสที่มีพลังมากในสังคมสงฆ์ ถ้าจัดการไม่เป็นระบบจะทำให้เกิดความลุกลามใหญ่โตนำไปสู่ความแตกแยกในองค์กรหรือสังคมประเทศชาติ และท้ายที่สุดอาจทำให้เกิดความล้มละลายได้ เรื่องของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี เป็นกรณีที่ควรศึกษาอย่างยิ่งเรื่องมีอยู่ว่า ณ อาวาสแห่งหนึ่งในกรุงโกสัมพี มีภิกษุอยู่ 2 กลุ่ม คือกลุ่มสุดตันติกะ สุดตันติกะ เข้าห้องสุขา (วัจกุฎี) เหลือน้ำชำระไว้ในภาชนะแล้วออกมา พระอุปัชฌาย์ของพวกวินัยธรเข้าไปที่หลังเห็นน้ำนั้นจึงออกมาถามภิกษุสุดตันติกะ ว่า "ท่านเหลือน้ำไว้หรือ"

ภิกษุสุดตันติกะตอบว่า "ผมเหลือน้ำไว้"

ภิกษุวินัยธรถามว่า "ในกรณีนี้ท่านไม่รู้ว่าเป็นอาบัติหรือ"

ภิกษุสุดตันติกะตอบว่า "ผมไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ"

ภิกษุวินัยธรกล่าวว่า "ท่านในกรณีนี้มีอาบัติอยู่"

ภิกษุสุดตันติกะกล่าวว่า "ถ้ามีอาบัติ ผมจะแสดงอาบัติ"

ภิกษุวินัยธรกล่าวว่า "ท่านถ้าไม่ตั้งใจ ไม่มีสติ ก็ไม่มีอาบัติ"

เมื่อภิกษุวินัยธรกล่าวอย่างนี้ ภิกษุสุดตันติก็จะมีความเห็นในอาบัตินั้นว่าไม่เป็นอาบัติ ฝ่ายภิกษุวินัยธรบอกพวกนิสิต (ศิษย์) ของตนว่า ภิกษุสุดตันติจะนี้แม้ต้องอาบัติก็ไม่รู้ พวกนิสิตของภิกษุวินัยธรจึงไปกล่าวกับพวกภิกษุสุดตันติจะว่า อุปัชฌาย์ของพวกท่าน แม้ต้องอาบัติแล้ว ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ พวกภิกษุสุดตันติจะจึงไปบอกแก่พระอุปัชฌาย์ของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. 2551)

พระอุปัชฌาย์ของพวกภิกษุสุดตันติจะกล่าวว่า "ในตอนต้น ภิกษุวินัยธรนี้กล่าวว่า ไม่มีอาบัติ แต่ตอนนี้กลับกล่าวว่า มีอาบัติ ภิกษุวินัยธรนี้พูดเท็จ" พวกภิกษุสุดตันติจะจึงไปกล่าวแก่พวกภิกษุวินัยธรว่า "อุปัชฌาย์ของพวกท่านพูดเท็จ" ในขณะเดียวกันภิกษุวินัยธรก็ลงทั้ง 2 กลุ่ม ก็ก่อความทะเลาะกันขยายวงกว้างออกไปจนถึงพวกอุบาสกอุบาสิกาผู้ถวายความอุปถัมภ์แก่พวกภิกษุ 2 กลุ่มนี้

ปัญหาความขัดแย้งในหมู่ภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็นว่า นีธรรม นีธรรม นีวินัย นีไม่ใชวินัย นีอาบัติ (เป็นอาบัติ) นีอนาบัติ (ไม่เป็นอาบัติ) นีอาบัติเบา นีอาบัติหนัก เป็นต้น ดังกล่าวมานั้นซึ่งถือเป็นเรื่องใหญ่ เป็นพฤติกรรมกลุ่มไม่ใช่ปัจเจก

ในองค์กร สังคม ประเทศชาติ ก็เช่นเดียวกันถ้าเป็นเรื่องของสามัคคีภรรยาทะเลาะกัน พี่น้องทะเลาะกัน เพื่อนบ้านทะเลาะกัน อย่างนี้ถือเป็นเรื่องปัจเจก ไม่ใช่เรื่องที่มีนัยสำคัญอะไร ถึงจะลุกลามใหญ่โตแต่ก็ไม่มีผลทำให้องค์กร สังคม ประเทศแตกแยกล่มสลาย เพราะเป็นเพียงอารมณ์ความรู้สึกที่ชอบไม่ชอบ เป็นเรื่องผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัวเป็นเรื่องการแก่งแย่งอะไรบางอย่าง แต่ปัญหาความขัดแย้งที่ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ก็คือที่เกี่ยวกับหลักการ เช่น หลักศาสนา แนวความคิดทางการเมือง ซึ่งบางทีสาเหตุไม่ได้มาจากผลประโยชน์ ไม่ได้มาจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ไม่ได้มาจากกิเลสตัณหาอื่นใดเลยแต่มาจากความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มที่ไม่ตรงกันจริงๆ (พระศรีคัมภีร์ญาณ. 2558)

เมื่อนำเอากรอบหรือวงวนความขัดแย้ง 9 กรณี 18 ประเด็น รวมทั้งกรณีความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี 2 กลุ่ม มาวางทาบกับเหตุการณ์ความขัดแย้งในสังคมปัจจุบันจะเห็นได้ชัดว่าอยู่ในกรอบหรือวงวนเดียวกัน แต่จะมีข้อแตกต่างกันตรงที่วิธีการตัดสินขั้นสุดท้ายว่า "ฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิด" ซึ่งจะอภิปรายในโอกาสต่อไป ขอยกกรณีความขัดแย้งทางการเมืองเป็นตัวอย่าง

ฝ่ายรัฐบาลบอกว่า "นโยบายนี้ถูกต้อง เป็นธรรม" ฝ่ายค้านบอกว่า "นโยบายนี้ไม่ถูกต้องไม่เป็นธรรม" ฝ่ายรัฐบาลบอกว่า "นโยบายนี้ถูกต้อง สอดคล้องกับกฎหมาย" ฝ่ายค้านบอกว่า "นโยบายนี้ไม่ถูกต้อง ไม่สอดคล้องกับกฎหมาย"

ฝ่ายรัฐบาลบอกว่า "นโยบายนี้รัฐบาลชุดก่อนได้ทำมาแล้ว" ฝ่ายค้านบอกว่า "นโยบายนี้รัฐบาลชุดก่อนไม่ได้ทำมา" ฝ่ายรัฐบาลบอกว่า "กฎหมายนี้รัฐบาลชุดก่อนตราเอาไว้" ฝ่ายค้านบอกว่า "กฎหมายนี้รัฐบาลชุดก่อนไม่ได้ตราไว้"

ฝ่ายรัฐบาลบอกว่า "นโยบายนี้ถูกกฎหมาย" ฝ่ายค้านบอกว่า "นโยบายนี้ผิดกฎหมาย" หรือบางกรณีฝ่ายรัฐบาลอาจจะบอกว่า "ผิดกฎหมาย" แต่ฝ่ายค้านบอกว่า "ถูกกฎหมาย" โดยสรุป ก็คือมีความเห็นไม่ตรงกันเกี่ยวกับหลักการ นโยบาย วิถีคิด ซึ่งกล่าวเฉพาะในด้านความรู้สึกแล้ว ตัดสินไม่ได้ว่าฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิดทุกฝ่ายล้วนเห็นว่าตัวเองถูกทั้งสิ้น (พระศรีคัมภีร์ญาณ. 2558).

ความเห็นขัดแย้งกันไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือส่วนรวม ในเบื้องต้นล้วนแล้วแต่เกิดจากลักษณะนิสัยส่วนบุคคลหรือปัจเจกกระทั่งสิ้น เช่น ความเป็นผู้มีลักษณะนิสัยโกรธง่ายหายยาก ชอบหลบหลู่ตีเสมอคนอื่น มีนิสัยริษยา อวดดี ปรารถนาชั่ว มีความเห็นผิด ยึดถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ คนเช่นนี้มักไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงในพระรัตนตรัย ไม่หมั่นปฏิบัติบำเพ็ญในไตรสิกขา ผู้ที่มีจิตประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง เมื่อถึงคราวแสดงความคิดเห็นก็แสดงความคิดเห็นอันนำไปสู่ความขัดแย้ง เมื่อตกอยู่ในอำนาจกิเลสเหล่านี้มากๆ เข้าก็ทำให้ขาดความอดทน (ขันติ) และความสงบเสงี่ยม (โสรัจจะ) แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวรุนแรงใส่กันและกัน เหล่านี้เป็นสาเหตุฝ่ายอกุศลคือฝ่ายชั่ว ไม่เพียงแต่เท่านั้นเฉพาะในประเด็นความเห็นเกี่ยวกับหลักการที่ว่า นี้อธรรม นี้อธรรม นี้อวินัย นี้ไม่ใช่วินัย นี้เป็นอาบัติ นี้ไม่เป็นอาบัติ นี้อาบัติเบา นี้อาบัติหนัก นโยบายนี้เป็นธรรม นโยบายนี้ไม่เป็นธรรม นโยบายนี้ถูกกฎหมาย นโยบายนี้ไม่ถูกกฎหมาย เป็นต้นนี้ แม้แต่ผู้มีจิตปราศจากความโลภ ปราศจากความโกรธ ปราศจากความหลงก็ยังมีความคิดเห็นขัดแย้งกันได้ทั้งๆ ที่มีจิตเป็นกุศล เพราะอย่างที่กล่าวแล้วนั่นเองว่าหลักการของแต่ละบุคคลเป็นเรื่องความคิดเห็น และความเชื่อในความคิดเห็นนั้นจนเกิดความยึดมั่นถือมั่นขึ้นมา เรียกว่า ทิฏฐุปาทาน ปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเห็น (ทิฐิ) เป็นหลักไม่ได้อยู่บนพื้นฐานด้านผลประโยชน์ส่วนตนอาจมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องเล็กน้อยมีกรณีตัวอย่างในวงการศาสนาสมัยพระพุทธเจ้า เช่น ความคิดเห็นแย้งกันของภิกษุกลุ่มต่างๆ ในพระพุทธศาสนาด้วยกันเอง หรือความขัดแย้งระหว่างเจ้าลัทธิต่างๆ กรณีตัวอย่างในวงสังคมหรือการเมือง เช่น ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมือง ระหว่างองค์กรที่ไม่มีผลประโยชน์ (NGO) กับหน่วยงานราชการระหว่างผู้นำศาสนากับผู้นำทางการเมือง หลักการและวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามกรอบธรรมเนียมขององค์กรนิกาย (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช. 2551)

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมมีอยู่หลายระดับ และหลายลักษณะความขัดแย้งบางกรณีไม่ใช่เรื่องที่จะต้องดำเนินการให้แก้ไขตามกรอบทฤษฎีใดๆ ไม่ว่างจะเป็นหลักพระธรรมวินัย หรือทฤษฎีของนักคิดตะวันตก เช่น พระ ก. ขัดแย้ง กับพระ ข. บิดามารดากับลูกขัดแย้งกัน พี่ชายน้องชายทะเลาะกัน พี่สาวน้องสาว ทะเลาะกัน ความขัดแย้งแบบนี้เป็นเรื่องปัจเจก

มูลเหตุและปัจจัยสำคัญของความขัดแย้งมักจะเกิดจากความขาดแคลน การแบ่งสรรทรัพยากรที่ไม่ลงตัว และความแตกต่างของเป้าหมายหรือความต้องการ ในทางศาสนาเชื่อว่าความขัดแย้งเกิดจากตัณหาในตัวตนของมนุษย์เองเป็นสำคัญ มีลักษณะเป็นความขัดแย้งภายในตนเอง และความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล อันเกิดจากปัจจัยใน 2 ประเด็น คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ “ปัจจัยธรรม” (ตัณหา ทิฐิ มานะ) และ ปัจจัยภายนอก (ข้อเท็จจริง ข้อมูล ผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ และชาติพันธุ์) (พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ (ตุนิน). 2561)

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา แนวคิดทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งวิถีคิดของคนในองค์กร ในสังคมประเทศชาติดังที่กล่าวมาแล้วที่เรียกว่า วิวาทิกรณ์ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบตามหลักการ และวิธีการที่นักคิดแนวสันติวิธีวางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักรัฐศาสตร์วางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักการศาสนาวางกรอบเอาไว้บ้าง ในที่นี้จะเสนอธรรมพื้นฐานเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความ

สามัคคีพร้อมทั้งหลักการและวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ให้ถือปฏิบัติในสมัยพุทธกาล (พระศรีคัมภีร์
ญาณ. 2558)

สรุปได้ว่าความขัดแย้ง หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้ามหรือไม่ลง
รอยกันหรือความไม่สอดคล้องกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็น
ต่างๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น
มูลเหตุและปัจจัยสำคัญของความขัดแย้งมักเกิดจากความขาดแคลน การแบ่งสรรทรัพยากรที่ไม่ลงตัว และ
ความแตกต่างของเป้าหมายหรือความต้องการ ในทางศาสนาเชื่อว่าความขัดแย้งเกิดจากตัณหาในตัวตนของ
มนุษย์เองเป็นสำคัญ มีลักษณะเป็นความขัดแย้งภายในตนเอง และความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล
อันเกิดจากปัจจัยใน 2 ประเด็น คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ “ปัญจธรรม” (ตัณหา ทิฐิ มานะ) และ ปัจจัย
ภายนอก เช่น ข้อเท็จจริง ข้อมูล ผลประโยชน์ ความสัมพันธ์ และชาติพันธุ์ เป็นต้น

ลักษณะของความขัดแย้ง อาจแสดงออกมาหรือมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

จะมีบุคคลหรือฝ่ายอย่างน้อยที่สุด 2 ฝ่าย หรือบุคคล 2 บุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและมี
ปฏิสัมพันธ์บางอย่างต่อกัน แต่ละบุคคลหรือแต่ละฝ่าย จะมีความเชื่อและค่านิยมเฉพาะ ซึ่งแต่ละบุคคลหรือ
สมาชิกในแต่ละฝ่ายตระหนักและมองเห็นในความเชื่อและค่านิยมนั้น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละฝ่าย ซึ่งจะ
แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการข่มขู่ การลดพลัง การกดดันฝ่ายตรงข้าม เพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ แต่
ละบุคคลหรือแต่ละฝ่าย เผชิญหน้ากันหรือแสดงปฏิภิริยาในลักษณะตรงข้ามกันหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน แต่ละ
บุคคลหรือแต่ละฝ่ายจะแสดงปฏิภิริยาที่ก่อให้เกิดความเหนียวแน่นทางด้านอำนาจต่ออีกฝ่ายหนึ่ง จากลักษณะ
ของความขัดแย้งดังกล่าวข้างต้น จะเรียกว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งนอกจากจะเกิดระหว่างบุคคล
หรือกลุ่มหรือฝ่ายแล้ว ยังเกิดขึ้นในตัวบุคคลด้วย ตัวอย่างเช่น บุคคลคนหนึ่งอาจจะมีความคิดที่ขัดแย้ง เช่น
นักเรียนอาจจะชอบเพื่อนในห้องชื่อเอ แต่เออาจจะรักใคร่ชอบพอสนิทสนมกับบี ซึ่งนักเรียนไม่ชอบบี
ความรู้สึกขัดแย้งอาจเกิดขึ้นกับนักเรียน ความยุ่งยากในการตัดสินใจก็เกิดขึ้นว่าควรจะทำกับเอ
หรือไม่ เป็นต้น

ธรรมพื้นฐาน

เมื่อกรณีความขัดแย้งของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี 2 กลุ่ม ลูกหลานใหญ่โตมากขึ้นพระพุทธเจ้าทรงพยายาม
ไกล่เกลี่ยโดยตรัสถึง 3 ครั้ง ว่า "อย่าเลย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธออย่าบาดหมาง อย่าทะเลาะ อย่าขัดแย้ง อย่า
วิวาทกันเลย" ก็ไม่มีผลทำให้ภิกษุเหล่านั้นหันมาสมานสามัคคีกัน และมีทีท่าจะลูกหลานใหญ่โตออกไปเรื่อย ๆ
ภิกษุผู้เป็นธรรมวาทีรูปหนึ่ง ไม่ประสงค์จะให้พระพุทธองค์ต้องมาลำบากกับการไกล่เกลี่ยพวกภิกษุชาวกรุง
โกสัมพี 2 กลุ่มนี้ จึงกราบทูลตอบพระพุทธองค์ 3 ครั้ง เช่นเดียวกันว่า

ขอพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงเป็นธรรม สามิทรงโปรดรื้อไปก่อนขอพระองค์จงทรงชวนชวายน้อยประกอบ
ตามสุขวิหารธรรม ในปัจจุบันอยู่เถิดพวกข้าพระพุทธเจ้าจะปรากฏเพราะความบาดหมาง เพราะความทะเลาะ
เพราะความขัดแย้ง เพราะการวิวาทนั่นเอง พระพุทธเจ้าข้า พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าภิกษุเหล่านั้นคือด้านทำให้
สามัคคีกันไม่ได้ง่ายจึงเสด็จหลีกไป เมื่อเสด็จไปถึงที่แห่งหนึ่งชื่อปาจิณวังสหายวัน ซึ่งเป็นที่พัก จำพรรษาของ

พระอนรุทชะ พระนันทิยะ และพระกิมพิละ ทั้ง 3 ท่าน มีความสามัคคีกันอย่างยิ่งเป็นแบบอย่างด้านความสามัคคีของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าตรัสถามวิธีการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ภิกษุทั้ง 3 รูปกราบพูลถึงวิธีคิดในการอยู่ร่วมกันก่อนว่า "พวกข้าพระองค์จะคิดอยู่เสมอว่า นับเป็นโชคเป็นลาภเป็นความดีงามแล้วที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจารีนี้" ต่อจากนั้นได้กราบพูลวิธีการสรุปความได้ดังนี้ (คชาภรณ์ คำสอนทา. 2557) พระพุทธเจ้าข้า พวกข้าพระองค์นั้นได้เข้าไปตั้งเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลังในกันและกัน เอาใจใส่ถนอมน้ำใจกันและกัน ช่วยกันทำงานคนละไม้คนละมือ และนั่งประชุมสนทนาธรรมกันทุกๆ 5 วัน ธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานแห่งความสามัคคีทั้งในองค์กรสงฆ์และสังคมทุกชั้นนัยหนึ่งเหมือนกับเป็นปุยที่ทำให้ความสามัคคีเจริญงอกงาม อีกนัยหนึ่งก็เป็นเหมือนยาที่จะกำจัด หรือละลายเชื้ออันจะนำไปสู่ความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในเวลาใดเวลาหนึ่ง วันนี้อย่างไร วันหน้าอาจจะเกิดถ้าไม่มีธรรมพื้นฐานคือเมตตาทางกาย วาจา ใจ การถนอมน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการนั่งสนทนาเกี่ยวกับความดีงามทุกๆ 5 วัน (กนก แสนประเสริฐ. 255 9)

สรุปได้ว่า ธรรมพื้นฐาน หมายถึง หลักธรรมสำหรับยึดปฏิบัติซึ่งเป็นการพัฒนาความเจริญงอกงามทางจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมีแก่นสาร และเป็นชีวิตที่มีค่าอย่างแท้จริงสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเป็นหลักความจริงที่ควรรู้และเป็นหลักความดีที่ควรประพฤติเพื่อการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพในทุกด้าน เช่น การพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัว พัฒนาการงาน และพัฒนาสังคม หลักพุทธธรรม และแนวคิดทฤษฎีเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวสังคมไทยปัจจุบัน ส่วนหลักพุทธธรรมสำหรับแก้ปัญหา หรือเยียวยาปัญหาความขัดแย้งของครอบครัวนั้น มีพื้นฐานมาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต้องแก้ด้วยหลักธรรมสัมมาทิฐิ ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยมีหลักธรรมพื้นฐานในการพัฒนาต่างๆ หลักธรรมที่เป็นพื้นฐานแห่งความดีงามนำไปสู่คุณธรรม จริยธรรม ทำให้เกิดความสามัคคี มีเมตตาทางกาย วาจา ใจ การถนอมน้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ได้ด้วยตนเองและได้ทรงโปรดนำมาสั่งสอนมนุษย์ทั้งหลายเพื่อให้นำไปเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติตนในการดำเนินชีวิตให้พ้นจากความทุกข์ และการที่สมาชิกแต่ละคนต่างลงมือประพฤติปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของตนให้ดี ถูกต้อง และสมบูรณ์ ตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเอง หากทุกคนได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ก็จะช่วยให้ชีวิตในครอบครัวมีความอบอุ่น มีความราบรื่น และเป็นสุข โดยมีความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ครอบครัวก็จะมีความสุข มีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงถาวรตลอดไป

หลักการและวิธีการของสัมมนาวิสัย เภยยลิกาวินัย

สัมมนาวิสัย ดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า เหตุการณ์ความขัดแย้งในองค์กรสงฆ์กับสังคมศรัทธาจะอยู่ในกรอบหรือวงวนเดียวกัน แต่จะมีข้อแตกต่างกันตรงที่วิธีการตัดสินขั้นสุดท้ายว่า "ฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิด" และก็อย่างที่บอกไว้แล้วเช่นกันว่า "ในด้านความรู้สึกแล้วตัดสินไม่ได้ว่าฝ่ายไหนถูก ฝ่ายไหนผิด ทุกฝ่ายล้วนเห็นว่าตัวเองถูกทั้งสิ้น" ในการหาข้อยุติจะอภิปรายกรณีขององค์กรสงฆ์ก่อน เมื่อเกิดกรณีความขัดแย้งจะใช้วิธีการที่เรียกว่า สัมมนาวิสัย

ว่าด้วยหลักการ สัมมนาวิสัย แปลว่า ระงับปัญหาความขัดแย้งในที่พร้อมหน้า หมายถึง การที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาประชุมพร้อมหน้ากันนำประเด็นปัญหามาพูดคุยกันแล้วหาข้อยุติและมีความเป็นธรรม ประเด็นสำคัญอยู่ที่ "ความเป็นธรรม" ข้อนี้มีนัยที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง ความเป็นธรรมหรือความไม่เป็นธรรมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและบทบาทขององค์ประชุม คือ ผู้ที่เข้าร่วมประชุมเป็นธรรมวาทีหรืออธรรมวาทีและฝ่ายไหนมีบทบาทการชี้นำมากกว่าระหว่าง ธรรมวาทีกับอธรรมวาที (พระศรีคัมภีร์ญาณ. 2558)

คำว่า "ธรรมวาที" แปลว่า ผู้มักกล่าวถูกต้องตามหลักการ

คำว่า "อธรรมวาที" แปลว่า ผู้มักกล่าวไม่ถูกต้องตามหลักการ

สัมมนาวิสัยที่เชื่อว่าไม่เป็นธรรม อาจแยกพิจารณาได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

กรณีที่ 1 ผู้เข้าร่วมประชุมเกือบจะทั้งหมดเป็นธรรมวาที มีเพียงหนึ่งรูปเท่านั้นเป็นอธรรมวาที แต่อธรรมวาทีเป็นผู้มีบารมีมีอิทธิพลเป็นที่เกรงใจของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด หรือมีวาตะเฉียบคมสามารถจัดระบบความคิดแสดงเหตุผลได้ชัดเจน จึงมีบทบาทในการชี้นำที่ประชุมให้ยินยอมเห็นคล้อยตามจนกระทั่งปัญหายุติอย่างนี้เชื่อว่า สัมมนาวิสัยที่ไม่เป็นธรรม

กรณีที่ 2 ผู้เข้าร่วมประชุมเกือบจะทั้งหมดเป็นธรรมวาที มีเพียงสองถึงสามรูปเท่านั้นเป็นอธรรมวาที แต่พวกอธรรมวาทีเป็นผู้มีบารมีมีอิทธิพลเป็นที่เกรงใจของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด หรือมีวาตะเฉียบคมสามารถจัดระบบความคิดแสดงเหตุผลได้ชัดเจน จึงมีบทบาทในการชี้นำที่ประชุมให้ยินยอมเห็นคล้อยตามจนกระทั่งปัญหายุติอย่างนี้เชื่อว่า สัมมนาวิสัยที่ไม่เป็นธรรม

กรณีที่ 3 ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนหนึ่งเป็นธรรมวาที มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปเป็นอธรรมวาที แต่พวกอธรรมวาทีเป็นผู้มีบารมีมีอิทธิพลเป็นที่เกรงใจของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด หรือมีวาตะเฉียบคมสามารถจัดระบบความคิดแสดงเหตุผลได้ชัดเจน จึงมีบทบาทในการชี้นำที่ประชุมให้ยินยอมเห็นคล้อยตามจนกระทั่งปัญหายุติอย่างนี้เชื่อว่า สัมมนาวิสัยที่ไม่เป็นธรรม

สัมมนาวิสัยที่ไม่เป็นธรรมอย่างนี้ แม้จะทำให้ปัญหาความขัดแย้งยุติก็ถือว่าไม่ถูกต้อง เพราะองค์ประชุมถูกอิทธิพลฝ่ายอธรรมครอบงำคนดีมีคุณธรรมไม่มีอิสระทางความคิดที่จะกระทำการใดๆ ตามที่ตัวต้องการได้ ส่วนสัมมนาวิสัยที่เชื่อว่าเป็นธรรมนั้น ได้แก่กรณีที่ฝ่ายธรรมวาทีมีจำนวนหนึ่งคน จำนวนสองถึงสามคนหรือจำนวนตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป เป็นผู้ที่มีบารมีมีอิทธิพลเป็นที่เกรงใจของผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด หรือมีวาตะเฉียบคมสามารถจัดระบบความคิดแสดงเหตุผลได้ชัดเจนจึงมีบทบาทในการชี้นำที่ประชุมให้ยินยอมเห็นคล้อยตามจนกระทั่งปัญหายุติ

เห็นได้ชัดว่า บทสรุปของการแก้ปัญหาตามกรอบแห่งสัมมาวินัยนั้น ไม่ได้ถือเอาตามมติเสียงข้างมาก เป็นประมาณแต่ยึดถือคุณสมบัติของผู้ลงมติเป็นสำคัญ กล่าวคือ มติที่นำไปสู่การยุติปัญหาต้องมาจากบุคคล คณะหรือองค์กรที่เป็นฝ่ายธรรมวาที ซึ่งอาจเป็นเสียงข้างน้อยหรือเสียงข้างมากก็ได้ อย่างไรก็ตามถ้าปัญหาไม่สามารถให้ยุติได้ตามกระบวนการแห่งสัมมาวินัย แนวทางแก้ปัญหา ก็จะพัฒนาไปสู่อีกกระบวนการ

วิธีการสาระสำคัญในกระบวนการแห่งสัมมาวินัย อยู่ที่ความพร้อม 4 ประการ ประกอบด้วย ความพร้อมหน้าสงฆ์ ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย และ ความพร้อมหน้าบุคคล

ความพร้อมหน้าสงฆ์ หมายถึง กรณีความขัดแย้งนั้นๆ ต้องการองค์ประชุมจำนวนเท่าไรมาร่วมประชุมแก้ปัญหา เช่น 4 รูปขึ้นไป 5 รูปขึ้นไป 10 รูปขึ้นไป หรือ 20 รูปขึ้นไป มีผู้มาประชุมครบตามจำนวนผู้อื่นซึ่งเกินจำนวนองค์ประชุมไปและอยู่ในวิสัยที่จะต้องมาประชุมด้วยแต่บังเอิญมาประชุมไม่ได้ด้วยเหตุสุดวิสัยก็ได้มอบฉันทิมาแล้วและผู้ที่มาประชุมนั้นไม่มีแม้แต่คนเดียวที่คัดค้าน

ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย หมายถึง กรณีความขัดแย้งนั้นๆ ระวัง โดยธรรม โดยวินัย โดยสัตตสุตสน

ความพร้อมหน้าบุคคล หมายถึง โจทก์และจำเลยทั้งสองซึ่งเป็นคู่กรณีอยู่พร้อมหน้ากัน ในทางปฏิบัติเมื่อบุคคล 2 ฝ่าย เกิดกรณีความคิดเห็นขัดแย้งกันเกี่ยวกับหลักการตั้งที่กล่าวมา ถ้าสามารถตกลงกันได้ ปัญหาความขัดแย้งยุติก็ไม่ต้องใช้กระบวนการสัมมาวินัย แต่ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ ปัญหาความขัดแย้งยังคงมีอยู่จะต้องนำไปสู่กระบวนการสัมมาวินัย โดยผู้ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจะทำหน้าที่จัดให้กระบวนการแก้ปัญหาดำเนินไปนั้น คือ จัดให้มีการประชุมสงฆ์ (ความพร้อมหน้าสงฆ์) นำกรณีความขัดแย้งไปเทียบเคียงกับหลักพระธรรมวินัย (ความพร้อมหน้าธรรม ความพร้อมหน้าวินัย) และเรียกคู่กรณีมาอยู่พร้อมหน้ากันในที่ประชุมสงฆ์นั้น (ความพร้อมหน้าบุคคล) ทำการวินิจฉัยกรณีความจนกว่าปัญหาจะยุติ ในกรณีที่กระบวนการแก้ปัญหาล้มเหลวดำเนินไปอยู่ และกำลังมีการวินิจฉัยกรณีความอยู่มีเสียงคัดค้านหรือสนับสนุนตั้งแข่งขันเกิดความวุ่นวายในที่ประชุม ที่ประชุมต้องเลือกอีกบางรูปในที่ประชุมนั้นมีคุณสมบัติ เช่น เป็นผู้มีศีล เป็นพหูสูต จำปาติโมกข์ได้ รู้กฎระเบียบดี ตั้งเป็นคณะทำงานแล้วมอบหมายให้นำกรณีความไปวินิจฉัยเพื่อหาข้อยุติ แจ้งให้ที่ประชุมรับทราบในกรณีที่แม้จะตั้งคณะทำงานวินิจฉัยแล้วก็ตามไม่สามารถยุติปัญหาได้จะต้องนำไปสู่กระบวนการขั้นต่อไปที่เรียกว่า "เข็ญยสิกาวินัย" (คชาภรณ์ คำสอนทา. 2557) ดังนั้น **สรุปได้ว่าสัมมาวินัย** เป็นวิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า โดยแบ่งออกเป็นพร้อมหน้าในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. สังฆสัมมุขตา คือ ระงับอธิกรณ์ (คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ คือ มีสงฆ์เข้าร่วมประชุมครบองค์สงฆ์ตามกิจนั้นๆ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าสงฆ์
2. บุคคลสัมมุขตา คือ ระงับอธิกรณ์ (คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าบุคคล คือ มีบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับอธิกรณ์อยู่พร้อมหน้ากันในขณะที่นั้นด้วย เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าบุคคล
3. วัตถุสัมมุขตา คือ ระงับอธิกรณ์ (คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นๆ มาวินิจฉัยตรงตามเรื่องนั้น เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าวัตถุ

4. ธัมมสัมมุขตา คือ ระงับอธิกรณ์ (คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าธรรม คือ นำเอาหลักเกณฑ์ของธรรมมาวินิจฉัยว่าถูกต้องตามธรรมนั้นๆ หรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าธรรม

5. วินัยสัมมุขตา คือ ระงับอธิกรณ์ (คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าวินัย คือ นำเอาวินัยมาวินิจฉัยว่า ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าวินัย อนึ่งสัมมุขตาวินัยนี้ใช้ระงับอธิกรณ์ได้ทุกเรื่อง เปรียบเหมือนปัจจุบันนี้ การเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือประชาธิปไตยโดยอ้อม (Representative Democracy) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ คือ การที่ประชาชนได้ทำหน้าที่เลือกผู้แทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนในรัฐสภา ผ่านระบบที่เรียกว่า “การเลือกตั้ง” แนวทางตามมติของเสียงข้างมากจะต้องเป็นสิ่งที่จะต้อง หรือแนวทางตามเสียงข้างน้อยยึดถือจะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะมติดังกล่าวในสังคมกับความถูกต้องของแนวทางเป็นสองสิ่งที่เป็นอิสระต่อกันจนไม่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลระหว่างกันได้แต่เพราะในสภาวะของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น ไม่มีทางเลือกใดที่เหมาะสมที่สุดเท่ากับการเลือกที่จะดำเนินการไปตามมติของเสียงข้างมาก เพราะน่าเชื่อถือได้ว่าการตัดสินใจโดยหมู่คนน่าจะมีความถี่ถ้วนกว่าการตัดสินใจจากคนส่วนน้อย และผลของการตัดสินใจจากคนหมู่มากก็จะเป็นการตัดสินใจที่มีความผิดพลาดน้อยกว่าการตัดสินใจจากคนหมู่น้อย เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการโต้เถียงและใช้เหตุผลจากคนจำนวนมากที่มากกว่า เหมือนกับการประชุมรัฐสภา ในยุคสมัยปัจจุบัน

เยภุยสิกาวินัย

เยภุยสิกาวินัย แปลว่า ระงับปัญหาความขัดแย้งตามเสียงข้างมากเหมือนกระบวนการประชาธิปไตย แต่มีหลักการสำคัญประกอบการพิจารณาดำเนินการอยู่ 2 ประการ คือ

ประการที่ 1 การแต่งตั้งบุคคลขึ้นมาดำเนินการโดยสงฆ์พึงแต่งตั้งภิกษุให้เป็นผู้ดำเนินการจับสลาก ภิกษุผู้สมควรได้รับการแต่งตั้งต้องมีคุณสมบัติ 5 อย่าง คือ (1) ไม่ลำเอียงเพราะชอบ (2) ไม่ลำเอียงเพราะชัง (3) ไม่ลำเอียงเพราะหลง (4) ไม่ลำเอียงเพราะกลัว (5) รู้จักสลากที่จับแล้วและยังมิได้จับ

ประการที่ 2 การจับสลากที่ถือว่าไม่ชอบธรรมและชอบธรรม กรณีที่ต้องนำไปสู่กระบวนการ เยภุยสิกาวินัยนั้น สงฆ์ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องใคร่ครวญโดยถ่วงถี้ เช่น (1) มั่นใจได้ว่าปัญหาความขัดแย้งนั้นไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย (2) แต่เป็นเรื่องใหญ่โตลุกลามไปไกล (3) ต้องมั่นใจว่าภิกษุคู่กรณีมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลพอเจรจากรู้เรื่อง (4) ต้องมั่นใจว่าในหมู่ภิกษุผู้มีส่วนร่วมในความขัดแย้งนั้นพวกธรรมวาทีมียุมากกว่า (5) ต้องมั่นใจว่าแม้ขณะนั้นธรรมวาทีมียุน้อยกว่า แต่เมื่อกรณีความเข้าสู่กระบวนการจับสลากธรรมวาทีมียุมากกว่า (6) ต้องมั่นใจว่าเมื่อแก้ปัญหาด้วยกระบวนการนี้สงฆ์จะไม่แตกกัน (7) รู้วิธีป้องกันไม่ให้สงฆ์แตกกัน (8) ต้องมั่นใจว่าเมื่อถึงขั้นตอนการจับสลาก พวกธรรมวาทีมียุพร้อมเพรียงกัน (9) จับสลากโดยชอบธรรม และ (10) จับตามความคิดเห็นของตนเองโดยไม่มีใครชี้นำเมื่อมั่นใจว่ามีองค์ประกอบครบถ้วนทั้งหมดดังกล่าวนี้ สงฆ์ (ภิกษุ) ค่อยดำเนินการให้จับสลากจึงจะถือว่าชอบธรรม ถ้าขาดองค์ประกอบข้อใดข้อหนึ่งไปถือว่าการจับสลากนั้นไม่ชอบธรรม ในทางปฏิบัติเมื่อสงฆ์ได้แต่งตั้งบุคคลผู้มีคุณสมบัติครบ 5 อย่าง ด้วยวิธีเป็นทางการ ที่เรียกว่า “ญัตติทุติยกรรมวาจา” แล้วสงฆ์ต้องทำให้กระบวนการดำเนินไปอย่างชัดเจนมีมติเห็นชอบรับรองทุกขั้นตอน

การจับสลากมี 3 วิธี คือ (1) วิธีปกปิด (2) วิธีกระชิบบอก (3) วิธีเปิดเผย ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความยินยอมของพวกภิกษุคฤหัสถ์ วิธีการแบบปกปิดมีหลักการสำคัญ 3 อย่างคือ (1) แบ่งสลากออกเป็นสลากมีสีกับไม่มีสี (2) สลากที่ถูกจับขึ้นต้องปิดเป็นความลับ (3) ต้องให้แน่ใจว่าฝ่ายธรรมวาทีมียากกว่า โดยภิกษุเจ้าหน้าที่ต้องชี้แจงให้ทุกฝ่ายเข้าใจขึ้นตอนอย่างชัดเจน วิธีการกระชิบบอก มีหลักการเหมือนกับวิธีการปกปิดต่างกันแต่เพียงว่าไม่ต้องทำเป็นสลากมีสีกับไม่มีสี ส่วนวิธีการเปิดเผยก็คือเป็นกระบวนการเปิดเผยทุกขั้นตอนกรณีความที่ยุติโดยใช้วิธีการดังกล่าวมานี้เรียกว่า ยุติโดยกระบวนการ สัมมุขาวินัย และเยภยยสิกาวินัย (พระศรีคัมภีร์ญาณ. 2558)

สรุปได้ว่า เยภยยสิกาวินัย (การระงับด้วยถ้อยเสียงข้างมาก) ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ด้วยถ้อยเสียงข้างมาก ให้สมมติภิกษุผู้ให้จับสลาก (คำว่า สลาก แปลว่า ซี่ไม้สำหรับใช้ลงคะแนน) ภิกษุผู้ให้จับสลาก จะต้องประกอบด้วยองค์ 5 คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก, เพราะเกลียด, เพราะหลง, เพราะกลัว และรู้ว่าอย่างไรเป็นอันจับ อย่างไม่เป็นอันจับ (คุมการลงคะแนนได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุผู้ให้จับสลากเป็นการสงฆ์ แล้วทรงแสดงการจับสลาก (ลงคะแนน) ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม อย่างละ 10 ประการ คือ เป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่ลุกลามไปสู่วัดอื่น ไม่ต้องคิดแล้วคิดเล่า รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมมีมากกว่า รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมอาจมีมากกว่า รู้ว่าสงฆ์จะแตกกัน (ถ้าขึ้นลงมติ) รู้ว่าสงฆ์อาจแตกกัน จับสลากโดยไม่เป็นธรรม จับสลากเป็นพวกๆ (ไม่เรียงทีละคน) และ มิได้จับสลากตามความเห็นของตน อย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นธรรม ที่เป็นธรรมคือตรงกันข้าม

จากปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นบางเรื่องคณะสงฆ์สามารถระงับได้ บางเรื่องไม่สามารถจัดการระงับได้ สร้างความเสียหายแก่คณะสงฆ์ สังคม และพระพุทธศาสนาโดยภาพรวมพุทธศาสนิกชนขาดความเชื่อถือเชื่อมั่นในสถาบันสงฆ์วิภวาทิการุญต์ที่เสื่อมถอยส่งผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาจึงอยากศึกษาปัญหาการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย เพื่อหาแนวทางการจัดการปัญหาด้วยหลักพุทธธรรม การสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมาสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วยแต่อย่างใดตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับปัญหาสังคมาสงฆ์ปัจจุบันเพื่อใช้จัดการปัญหาอธิกรณ์ในหมู่สงฆ์ได้อย่างสงบระงับและสังคมาสงฆ์รับได้ด้วยคามบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อรักษาและก่อให้เกิดศรัทธา

สรุป

ในยุคสมัยปัจจุบันนี้ความเสื่อมเสียทางศีลธรรม เรียกว่า เป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม (Social Crisis) เป็นสาเหตุเกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับหลักการทางศาสนา แนวคิดทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งวิถีคิดของคนในองค์กร ในสังคมประเทศชาติ ดังที่กล่าวมาแล้วที่เรียกว่า วิวาทิการุญต์ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบตามหลักการและวิธีการที่นักคิดแนวสันติวิธีวางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักรัฐศาสตร์วางกรอบเอาไว้บ้าง ที่นักการศาสนาวางกรอบเอาไว้บ้างแล้ว แต่กระบวนการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยโดยกฎหมายเถรสมาคมได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของ

ราชอาณาจักรทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตามหลักพระวินัย ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วยแต่อย่างใดตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ดั้งเดิม ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรนำไปทบทวนศึกษาทำความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาในสังคมสงฆ์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาประยุกต์วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระวินัย สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้อย่างเป็นรูปธรรมและอธิบายตอบข้อสงสัยแก่สาธุชนได้ และนำความเชื่อมั่นศรัทธากลับคืนสู่พระพุทธศาสนาสืบไป พุทธบูรณาการนั้น คือ การนำหลักธรรมของพระพุทธเจ้านั้นมาประยุกต์ใช้เพื่อให้ประชาชนในสังคมดำรงชีวิตที่ดีขึ้นสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขในที่นี้จะเสนอธรรมพื้นฐาน เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีพร้อมกับหลักการ และวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้วางเอาไว้ให้ถือปฏิบัติในสมัยพุทธกาล เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมแบบบูรณาการ พุทธวิธีแก้ปัญหาคความขัดแย้งโดยกรอบแห่งอิทธิธรรมสมณะ 7 ศึกษาการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้แบบบูรณาการแก้ไขปัญหาคสังคมในยุคสมัยปัจจุบัน ปัญหาที่มากหรือน้อยมีแนวโน้มที่จะได้ข้อยุติ ซึ่งพอใจต่อทุกฝ่ายและเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีของสังคมอย่างยั่งยืน สิ่งที่สำคัญในการพัฒนาให้ยั่งยืน คือ การพัฒนาต้องเริ่มที่จิตใจให้มีความเจริญทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม การนำพุทธวิธีบูรณาการเข้ากับหลักธรรมที่ทรงประสิทธิภาพ ภูมิปัญญาที่ยิ่งใหญ่เปี่ยมด้วยบารมี พระองค์ทรงเป็นพระศาสดาที่ทรงตรัสรู้ธรรมที่ยิ่งใหญ่ด้วยพระองค์เอง จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ด้วยการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการประยุกต์ใช้พัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เจริญเติบโตไปพร้อมกันทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ มีชีวิตที่ดีขึ้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างปกติสุขสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2546). *การคิดเชิงสังเคราะห์*. กรุงเทพฯ: บริษัทซัคเซส มีเดีย.
- กนก แสนประเสริฐ. (2559). *หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา*. นครปฐม : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กัลยา ตาภูล. (2550). *การศึกษาการจัดการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมทักษะ การคิดและกระบวนการคิดแก้ปัญหาอนาคตของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 : กรณีศึกษาโรงเรียนวชิราวุธวิทยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คชาภรณ์ คำสอนทา. (2557). *การศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอิทธิกรณในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสันติศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ. (2561). *วัฒนธรรมทางการเมืองกับประชาธิปไตยของไทย*. *วารสารวิชาการแพรวภาพสนธิ์ มหาวิทยาลัยภาพสนธิ์*. 5 (3).
- จำนงค์ อภิวัฒน์สิทธิ์. (2548). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2561). *ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง – สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- จรีวัลย์ ภัคดีวุฒิ. (2556) คุณลักษณะของสถาบันการเงินชุมชนที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 32 (3), 117-131.
- ทศนา แคมมณี. (2548). *รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี (2554). *ประชาชนปฏิรูปประเทศไทย*. นนทบุรี : สำนักงานปฏิรูป.
- ประเวศ วะสี. (2556). *ปฏิรูปโครงสร้าง 3 อย่าง*. นนทบุรี : สำนักงานประสานการพัฒนาสังคมสุขภาวะ (สปส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- ประสิทธิ์ กุลบุญญา. (2557). ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 5 (1), 18-39.
- ปราณี เกษมสันต์. 2550. *ความหมายของสังคม*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.
- พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช. (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ : คำวัด : อธิบายศัพท์และความหมายที่ชาวพุทธควรรู้*. กรุงเทพฯ : สถาบันบันลือธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระมหาดวงเด่น ฉิตญาโณ (ตุนิน) และคณะ, พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) พระมหาดนัย อุพทมนโน (ศรีจันทร์) และ พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์). (2561). การบูรณาการองค์ความรู้หลักการและวิถีปฏิบัติตามแนวทางศาสนา เพื่อการพัฒนากระบวนการสร้างสันติภาพ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร*. 6 (2), 474-489.
- พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี. (2554). *การสร้างความปลอดภัยระหว่างศาสนาในพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ*. พระมหาพรหม ธรรมหาโส บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซ็นจูรี่จำกัด.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ. (2558). *พุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยกรอบแห่งอิทธิธรรม 7 : ศึกษาแนวการประยุกต์ใช้สัมมุขาวินัย เภยยสิกาวินัย*. สารนิพนธ์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- มานิต ไชยกิจ. (2557). รวบรวมความรู้การบูรณาการจากเอกสาร – สำนักบริการวิชาการ, คณะกรรมการการอุดมศึกษา. [Online]. สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม 2564. จาก <https://asl.kpru.ac.th> > main > contents.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2559). *สมณะ*. [Online]. <https://th.wikipedia.org/wiki/สมณะ>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุกัญญา ศรีสาคร. (2547) *การพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแก้ปัญหาอนาคต*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Beane, J. (1991). The Middle School: The natural home of integrated curriculum. *Integrating the Curriculum*, 9-13.

Popenoe, David. (1993). *Sociology*. New Jersey : Prentice-Hall.

Souillard, Alain; & Kerr, Anthony. (1990, April). *Problem Solving Activities for Science and Technology Students*. English Teaching Forum. 28-32.

Spencer, Herbert (1903). *The principles of ethics*. London : Williams and Norgate.